

KAVRAK O'SIMLIGINI DUNYO MAMLAKATLARIDA YETISHTIRISH USULLARI

Madaminov Sulaymon Nizomiddin o'g'li

Urganch davlat universiteti Tabiiy fanlar fakulteti biologiya yo'nalishi
194-guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7575636>

ARTICLE INFO

Received: 16th January 2023

Accepted: 25th January 2023

Online: 27th January 2023

KEY WORDS

Biofaol birikma, kohiston
kovraki, sassiq kovrak,
polisaxarid moddalar, xavfli
o'smalar, surinkali diareya,
sariq kasallik, alopesiya.

ABSTRACT

Ushbu maqola Respublikamiz xududida o'tgan asrda iqlimlashtirilgan, dorivorlik va oziq-ovqat ahamiyatiga ega ekanligi va Kohiston kovragi va sassiq kovrak turlarini sistemikasi, kelib chiqish turlari geografik tarqalishi va bioekologiyasini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqot natijalari to'g'risida yoritib berilgan.

Kovrak (Ferula) ziradoshlar va soyabonguldoshlar oilasiga mansub ko'p yillik o'tlar turkumi hisoblanadi. Kovrakning yer yuzida 160 dan ortiq turlari, O'rta Osiyo respublikasida 104, mamlakatimizda esa 50 turi uchraydi. Sassiq kovrakning bo'yi yo'g'on ichi kovak yuqori qismi shoxlangan. Poyalari maydaroq ketma-ket joylashgan erta bahorda gullaydi, mevasi 2 bo'lakli o'sadi. Ildizidan olinadigan yilim smoladan astma va bazi nerv kasalliklarda ishlatiladigan dori tayyorlanadi. Malumki, dunyo miqiyosida farmasevtika korxonalarida ishlab chiqarilayotgan dori vositalarining taxminan 50% dorivor o'simliklar xomashyosidan bo'lgan talabni keskin oshishiga sabab Sassiq kovrak "anjudan" nomli o'simlikning shirasi bo'lib misrda uni abu kabir deb atashadi. Eng sifatli kovrak yilim smolasi bu qizil, kuchli xidi (sarimsoq piyoz kabi) bor kovrakdir. Bazilar ana shu xidi sabbabli xush ko'rishmaydi. Boshqa kovrak turlarini bundan ham kuchli noxush xidi bo'ladi. Kovrak o'ziga tortish xisiga ega bo'lib go'sht xajmini kichraytiradi va uni titkilab tashlaydi. Boshqa daraxt shiralarga nisbatan uning tabiati eng issiq va eng siyrak shuning uchun u kuchli so'rish tasiriga egadir.

Kovrakning foydasi judayam ko'p. Qadimda odamlar eng kop uning bazi foydali tomonlari xaqida yaxshi bilishgan, qolgan foydasi xaqida esa diyarli xech qanday ma'lumot yo'q. Sassiq kovak shilimshiq chiqadigan balg'am tashlatadigan ta'sirga ega ko'krak qafasini tozalab ovozini tiniqlashtiradigan agar uni suvda etitib ichsa xirillagan ovoz ochiladi bundan tashqari u surunkali yo'tal va xronik ovoz xirillashishga qarshi yordam beradi. Zaharga qarshi dori kovrak davo xisoblanadi. Kovrakni zahar tasiridan qarshi ximoya sifatida ichish mumkin. Shuningdek zaxarlangan o'q uchi yetkazgan ochiq jaroxatlarga xam uni surib zaxar tasirini yo'q qilish mumkin, chayon chaqqanda esa uni iliq o'simlik moyiga qoshib aralashtirib chaqqan joyga surtish kerak. Kovrak ko'rish qobilyatini yaxshilaydi, katarakta ko'z kasalliklari va shishlarini davolaydi. Agar tez-tez yoshlansa ko'zyoshlarni oldini oladi, davolaydi, Agar uni yimirilgan tishga qo'ysa u o'g'riqni oldini oladi. U quloq og'riqlarini, quloqning yiringlashshi,

karlik, quloqning shang'illashini davolaydi- bu uchun uni moyda qaynatib quloqqa tomizish shart. Kovrak artitit va bo'g'im og'rig'ini davolashda yordam beradi. U asab kasalliklarini davolashda samarali vosita xisoblanadi.

Masalan yuz falaji bor bemorlarda uni yuz terisiga surtib singdirmoq kerak. oddiy falajlik va bel og'riqlarida asablar zaiflashganda ham yordam beradi agar uni suyuq dori sifatida ichsa yoki malham dori sifatida surtsa son boldirlarga og'riqlarni bartaraf etadi.

Sassiq kovrak qonni tozalaydi va bezgakni yo'q qiladi ichga qabul qilganda kovrak boldirlarni chiqaradi qorin bo'shlig'ida turib qolgan qonni tozalaydi. Kovrakni juda ko'p ajoyibotlari bor ,sanchiqlarni yoq qiladi surunkali deariyada aziyat chekayotgan bemorlar uni 2 gr miqdorda tanovvul qilib dardlaridan qutilishlari mumkin ichaklardagi yaralarni davolashda yordam beradi ichdagi qurtlarni chiqaradi.

Bundan tashqari, u jigar va oshqozon uchun ham foydalidir . U ichki shishlarni jumladan zararli suyuqliklarni so'rishda yordam beradi. Istiqso sariq kasali bor bemorlarda taloq shamollashini davolaydi .va organizimda ushlanib qolgan zararli bug'larni (bod va suyuqlik zarrachalarini chiqartiradi. Bavoilni yo'q qilishda ham yordam beradi , yani uni kichraytirib quritadi. Xeltit siydik haydovchi vositahisoblanadi. Agar uni qalampirga aralashtirib yesa u to'xtab qolgan siydikni chiqaradi. Hindistonliklar jinsiy quvvatni oshirish uchun undan turli usullarda foydalanadilar.

Turli xil xafli va qattiq bo'lib qolgan o'smalarni yo'q qilishda ko'maklashadi. Xozirgi kunda tibbiyot saraton va boshqa kasalliklarni davolashda kovrakdan foydalanib kelmoqda va bu yaxshi natijalarni berib kelmoqda. Kosmitalogiya soxasida undan temiratki sepkil so'gal va chandiqlarni yo'q qilishda keng ko'lamda foydalaniladi. Alopesiya (soch to'kilishi)da esa u istimol sirkasiga aralashtirilib qo'llaniladi.

Kovrak yelim -smolasi xalq tabobatida o'pka sili, o'lat, zaxm, ko'k yo'tal, tish og'rig'i, asab va boshqa kasalliklarni davolash uchun hamda quvvat beruvchi, balg'am ko'chiruvchi, tinchlantiruvchi vosita sifatida ishlatiladigan va ko'pgina davlatlar farmakologiyasiga kiritilgan. Sharq mamlakatlarida Eron, Pokiston, avg'oniston va Hindiston kovrak shirasi va ildizi oziq ovqat sanoatida ziravorlar sifatida kosmetika sanoatida keng ko'lamda ishlatiladi.

Xamyonbop o'simliklardan serdaromad bo'lish usulidan keng ko'lamida foydalanilmoqda Kovrak respublikamizda - Toshkent, Surxondaryo, Qashqadaryo, Buxoro, Jizzax va Navoiyda ham keng tarqalgan hamda Qoraqalpog'istonning qumli cho'llar va adrlarida keng tarqalgan yelim smola asosan Sassiq kovrak turidan olinadi.

O'simlikning bemor organezimiga ijobiy tasir beruvchi biologik faol modda hisoblanadi .o'simlikning bargi, guli, po'stlog'i, mevasi, shirasi va boshqa qisimlaridan foydalaniladi.

Ibn Sino bobomiz bu o'simlikka shundat ta'rif bergan. Kovrak urug'ining qaynatmasi 3 maxal 50 gr ichilsa suti ko'payadi gepatit kasalligi tuzatiladi deb olingam shirasiga anjir qo'shib yeyilsa gepatet kasalligi tuzatiladi deb aytishgan.

O'zbekistonda 1kg kovrak urug'i 200\$ ga baholanadi. Bu o'simlik ekilgandan keyin 8oydan 5 yilgacha ildizi qalinlashadi .va keyin undan bemalol foydalana olamiz o'simlik shirasidan yelim shirasidan farmasevtikadan keng foydalanib kelinmoqda

Hindiston davlatiga eksport qilinganda ular dori darmon va ziravorlar tayyorlashda keng foydalanilmoqda 1 gektar maydon uchun 200\$ va 250\$ dollorga urug' sotib olib 1 gektar maydonga ekilganida 100.000\$ daromad ko'riladi.

Kovrak yetishtiruvchilar va eksport qiluvchilar uyushmasi O'zbekistonda quyidagilar:

1. Shifobaxsh dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash markazi .
2. Surxondaryo MCHJ.
3. Qarshi eksport emport beznes MCHJ .
4. Kovrak yetishtiruvchi va eksport qiluvchi xo'jalik yurituvchi subyektlar.

Xulosa

Xulosa qilib shuni ayta olamizki, aholi o'rtasida kavrak o'simligining keng iste'molini yo'lga qo'yish, yetishtirish va eksport qilish bilan shug'ullanadigan subyektlar faoliyatini muvofiqlashtirish takliflarini qayta korib chiqish kerak hamda ko'proq targ'ibot ishlarini amalga oshirish talab etadi. Qolaversa, sotuv bozorlarini kengaytirish maqsadida marketing tadqiqotlarini olib borish, tabiiy hududlarda o'suvchi kavrak turkumi vakillarini asrab-avaylash, klaster va kooperatsiyalarni tashkil qilish kabi masalalarda tadbirkorlar bilan hamkorlik asosida yo'lga qo'yish kerak deb fikr bildira oldik.

References:

1. OrifXonova M Toshkent, Fan nashriyoti. 2019 - yil 345- bet
2. Guinness book of records progress ,1991 Indiana University. 2009
3. www.google.com internet sayti